

§ III.

DE NULLITATE, REVOCATIONE, ACTIONIBUS POENISQUE EX ALIENATIONE CONTRA FORMAM JURIS ATTENTATA CONSURGENTIBUS.

52. *Alienatio rerum ecclesiasticarum attentata non servatis debitis solemnitatibus, est ipso jure nulla.* — Quæritur I. Qualiter alienatio rerum ecclesiasticarum sit nulla? Resp. I. Alienatio rei ecclesiasticæ attentata contra formam juris, seu non servatis debitis solemnitatibus, est ipso jure nulla, et invalida. Ita Glossa, in c. *Si quis presbyterorum*. §. *Ab initio nullas*. h. t.; Abbas, c. *Nulli*. n. 7. et c. *Si quis*. n. 4. h. t.; Covarruvias, lib. II. *Variar. resolut.* cap. XVIII. n. 2; Azorius, part. II. lib. IX. cap. 1. quæst. 8; card. de Luca, *de Alienatione*, discours 1. n. 99; Pirhing, h. t., n. 35 et alii. Idque desumitur ex can. *Sine exceptione*. 12. q. 2. ubi dicitur: « Irrita enim episcoporum venditio, et commutatio rei ecclesiasticæ erit absque conventia, et subscriptione clericorum. » Concordat c. *Si quis presbyterorum*, 6. h. t., illis verbis: « Confectum exinde documentum (super prædio Ecclesiæ male alienato) viribus, quamvis ab initio nullas habuerit, vacuetur: » ponderando cum citata Glossa ly: « Quamvis ab initio nullas habuerit. » Accedit textus in cap. II. § *Contractus autem*, h. t. in 6, et Clem. 1. et Extravag. *Ambitiosæ* eod. inter commun. ubi alienatio rerum ecclesiasticarum extra casus a jure permissos, « viribus omnino carere, atque nullius omnino roboris, vel momenti esse censetur. Nec immerito: tum quia forma dat esse rei, arg. c. *Tua nuper*. 8. de *His quæ fiunt a præiatis*, etc.; Barbosa, *Axiomat.* 100. n. 1, adeoque ea non servata semper inducitur nullitas actus; tum quia, « quæ contra jus fiunt debent utique pro infectis haberi, » juxta reg. 64. jur. in 6. et can. *Imperial.* 25. q. 2. et l. *Non dubium*. c. de *Legib.*

53. *Istud procedit pro foro externo: secus pro foro interno, seu conscientie?* — Et hæc procedunt pro foro externo. Nam loquendo pro foro interno, seu conscientie, valida est alienatio rei ecclesiasticæ, quæ cessante omni fraude ac dolo, atque in casu cæteroque a jure permissio (nempe, ex justa causa necessitatis, vel utilitatis Ecclesiæ, aut pietatis) auctoritate superioris, aliorumque, quorum interest, consensu facta est, quamvis prætermissa fuerit formula juris. Ita Riccius, part. I. *Praxis.*, resol. 7, n. 4; Lay-

man, lib. I. *Theol. moral.*, tract. IV, seu de *Legib.* cap. XVII. n. 9; Navarrus, in *Commentar. de Alienat. rerum eccles.* n. 17, vers. *Ex quibus*; Zoesius, h. t., n. 17; Engel, eod. n. 19; Azorius, cit. quæst. 8. vers. *Secundum est*, allegans communem aliorum. Idipsum antea jam docuit Abbas, in c. *Qua plerique*. n. 31. de *Immunit. Eccles.* et c. *Requisivit*. n. 19. *De in integrum restitut.* ubi ex professo hanc sententiam tenet; additque generatim, quod omnis contractus in foro conscientie validus sit, liciteque retineatur res per ipsum acquisita, quando in eo fuit servatum, quod jus naturale præscribit: videlicet absentia deceptionis, et verus contrahentium consensus etiamsi non fuerit servata forma tradita a jure positivo. Atque in confirmationem hujus adducit Abbas, ubi supra, Innocentium in c. *Quod sicut*. circa med. de *Electione*. dicentem, quod si lectio tenuit de jure naturali, scilicet ratione consensus eligentium, licet sit nulla propter solemnitates juris positivi non servatas, non teneatur electus in foro conscientie renuntiare. Quia (inquit) illa forma, seu solemnitas juris est introducta propter scandala, et deceptiones evitandas: unde quando ista omnia cessarunt, et intervenit verus consensus, habet is fundamentum naturale, sicque est tutus quoad Deum. Intellige, donec per sententiam judicis, atque in foro externo penitus rescindatur. Concordant dicta superius lib. I. tit. VI. de *Electione*. § 11. n. 275.

54. *Etsi Ecclesia factam alienationem malit confirmari per adhibitionem debitarum solemnitatum, audienda.* — Resp. II. Etsi alienatio absque debitis solemnitatibus facta, invalida sit ipso jure, ut dictum: nihilominus istud est intelligendum in favorem Ecclesiæ, si nimirum ipsa fuerit læsa; sicque alienationem, atque contractum initum rescindi desideret. Secus dicendum de emptore rei ecclesiasticæ absque solemnitatibus: hic enim nullo modo potest allegare nullitatem ad retractationem actus, puta, contractus emptionis in favorem Ecclesiæ initi sine debitis solemnitatibus: ac proinde, licet emptor ultro velit restituere rem sic alienatam, Ecclesia non cogitur eam acceptare; sed si factam alienationem, puta, contractum emptionis Ecclesiæ utilem, malit confirmari per adhibitionem debitarum solemnitatum, atque ratihabitionem superioris, videtur Ecclesia audienda. Ita Abbas, in c. *Diversis fallacis*. n. 6. de *Cleric. conjugat.*; Engel, h. t. n. 20.

55. *Et hujus ratio. Contractus claudicat quandoque.* — Conclusio hæc probatur imprimis exemplo pupilli, atque minoris curatorem habentis, qui valide absque tutoris, vel curatoris auctoritate contrahunt in suum commodum, non tamen in suum præjudicium; § 1. *Institut. de Auctorit. tutor.* ac proinde inviti compelli nequeunt ad standum illi contractui; bene tamen, si huic stare velint, possunt alterum secum contrahentem actione civili cogere ad standum illi contractui: unde, ut Glossa, cit. § 1. §. *Non obligantur*, animadvertit, *contractus claudicat quandoque*. Idem ergo dicendum de Ecclesia, utpote quæ fungitur jure minoris, c. *Auditis*. 3. *De in integrum restitut.* cum similibus. Accedit textus notabilis in can. *Si qua de rebus*. 12. q. 2. ubi facta alienatione rei ecclesiasticæ, Sede episcopali vacante (et sic non servatis solemnitatibus juris) dicitur, in judicio esse episcopi (noviter ordinati) constitutum, si pretium debeat recipi necne.

56. *Quid agendum, si Ecclesia per alienationem, sive contractum fuit graviter læsa? Quando alienatio erat valida, tunc subvenitur Ecclesiæ per restitutionem in integrum.* — Quæritur II. Quid agendum, si Ecclesia per alienationem, seu quemcumque contractum, fuit graviter læsa? Resp. I. sub distinctione. Vel enim alienatio illa valida fuit, utpote facta cum debitis solemnitatibus juris, atque ex causa, quæ videbatur justa (idemque dicendum de quocumque alio contractu per Ecclesiam inito) et tunc, si ex post facto appareat, Ecclesiam exinde fuisse graviter læsam, subveniendum eidem est beneficio restitutionis in integrum. Textus est in c. *Ad nostram*. 11. h. t. juncto cap. 1. et seqq. *De in integrum restitut.* estque ex professo declaratum supra lib. I. tit. XLI. *De in integrum restitutione*, § 2. n. 32. et seqq.

57. *Tenetur tamen Ecclesia reddere pretium, quod ab altero receperat.* — Tenetur tamen Ecclesia in integrum restituta alteri, v. g. emptori, rerum suarum reddere pretium, quod ab eo accepit, aliasque expensas in ipsius Ecclesiæ utilitatem factas refundere: prout ex cit. c. *Ad nostram*, h. t. desumitur. Et merito: ne videlicet Ecclesia contra naturalem æquitatem cum aliena jactura locupletior fiat, c. *Locupletari*. 48. de *Reg. jur.* in 6.

58. *Si autem alienatio non fuit valida, tunc subveniendum est Ecclesiæ revocando rem male*

alienatam per viam nullitatis actus. — Vel alienatio ejusmodi non fuit valida, puta, quia facta est non servatis solemnitatibus juris: et tunc subveniendum est Ecclesiæ graviter læsæ: revocando rem male alienatam per viam nullitatis actus, sive contractus; petendo videlicet, ut iudex pronuntiet actum, seu contractum esse invalidum. Siquidem restitutio in integrum non habet locum, nisi contractus ille, ex quo gravis læsio sequitur, de jure sit validus, l. *In causæ cognitione*. § 1. et 2. ff. *De Minor.* Accedit ratio, quia restitutio in integrum est remedium extraordinarium, et introductum in subsidium; ac proinde non concurrat cum ordinario, puta, cum revocatione actus, sive contractus per viam nullitatis: estque jam dictum supra cit. lib. I. tit. XLI. n. 14.

59. *Potestque et debet res male alienata revocari non solum per successorem, sed etiam per prælatum male alienantem.* — Resp. II. Quando res Ecclesiæ facta male, seu invalide alienata, tunc ea non solum per successorem in beneficio potest, et debet revocari ad jus ejusdem Ecclesiæ cap. II. de *Precaariis*: sed etiam per prælatum invalide alienantem. Textus est in c. *Si quis presbyterorum*. 6. h. t. ubi Glossa, §. *Alienator*, addit, quod is, qui alienat in præjudicium Ecclesiæ, etiamsi jurasset non repetere, revocare debeat alienationem non obstante juramento, cum si illicitum, c. *Intellecto*. 33. de *Jurejurand.*

60. *Contra factum proprium quis venire non potest: et quando secus? Allegans propriam turpitudinem non auditur: et quando secus? — Nec obstat textus in l. Cum a matre. C. de Rei vindicat. ac Summario ibid. dicente, quod « contra factum proprium quis venire non potest: » juncto c. *Inter dilectos*. 8. de *Donation.* ubi allegans propriam turpitudinem, non auditur. Resp. enim, istud procedere regulariter loquendo: fallere tamen, si factum est ipso jure nullum. Engel, h. t. n. 17. Adde cum Zoesio, h. t. n. 4. quod regula ista locum habeat, si quis nomine proprio, et pro suo commodo velit facto proprio contravenire: secus, si nomine tertii (puta, nomine Ecclesiæ cujus res male, jureque impediendo alienavit) suo facto contraveniat. Verall. decis. 170. n. 8. Post, de *Manut.*, obs. 57. n. 102. et apud illum Rota decis. 327. Alias limitationes ponit Glossa, in c. *Inter dilectos*. §. *Turpitudinem. de Donation.* quarum præcipua est, quod fallant allegatæ regulæ, ubi vertitur periculum animæ, arg. c.*

Lator. 7. et Glossa, ibid. *¶. Insinuatione. de Sentent. et re judicat.* Item, quando exceptio, quam veniens contra factum proprium, seu propriam turpitudinem allegans, proponit, est talis, quod ex toto elidat jus actoris: tunc enim fallunt dictae regulæ; neque actor, utpote notorie favens injustitiæ, debet audiri. Abbas, cit. c. *Inter dilectos.* n. 7. de *Donationib.*; Pirhing, h. t. n. 65.

61. *In defectum prælati male alienantis, ejusque successoris, potest quilibet clericus agere ad restitutionem rei ecclesiasticæ male alienatæ.* — Resp. III. Insuper in defectum prælati male alienantis, ejusque successoris, potest quilibet clericus agere ad restitutionem rei ecclesiasticæ illegitime alienatæ, hancque revocare. Textus est in c. *Si quis presbyterorum.* § fin. h. t. ubi Pontifex in casu talis illegitimæ alienationis decernit, « quod liceat quibuscunque ecclesiasticis personis vocem contradictionis offerre, et ut cum fructibus possint alienata reposcere, et ecclesiastica auctoritate fulciri. » Quin imo in cap. II, h. t. in 6. puniuntur clerici, « qui scientes contra inhibitionem prædictam (de rebus Ecclesiæ absque solemnitatibus ibidem præscriptis non alienandis) aliquid esse præsumptum id superiori denunciare neglexerint. »

62. *Ecclesiæ graviter læsæ per illegitimam alienationem, competit duplex actio; una contra prælatum male alienantem ut damnum resarciat.* — Quæritur III. Quotplex actio competit Ecclesiæ per illegitimam rerum suarum alienationem graviter læsæ? Resp. Duplex. Nam, ut notat Glossa, c. *Si quis presbyterorum.* *¶. Alienata.* h. t. et Pirhing, h. t. n. 69. allegans alios, Ecclesia in casu illegitimæ alienationis habet imprimis actionem personalem contra prælatum male alienantem, ut damnum Ecclesiæ illatum resarciat, si est solvendo: ut canone *Monemus.* 12. q. 2. et I. III. c. *Si tutor, vel curator intervenierit.* Atque hæc actio transit ad hæredem: unde hæres clericus male alienantis, et defuncti, tenetur Ecclesiæ reddere indemnem. Abbas, c. *Ex præsentium.* 3. de *Pignor.* Siquidem hæres censetur eadem esse persona cum defuncto, juxta Auth. *de Jurejurando.* § 1, collat. 5. Simulque hæres succedit in omne jus defuncti, I. *Cum hæres.* ff. de *Divers. et temporalib. præscription.*

63. *Altera contra possessorem, ut rem male alienatam restituat cum fructibus. Et quid, si is bona fide rem Ecclesiæ emisisset? — Deinde Ecclesia in casu illegitimæ alienationis habet*

actionem in rem contra possessorem, ut restituat Ecclesiæ rem male alienatam, can. *Apostolicos.* 12. q. 2, atque in simili dicitur I. III. et ult. c. *Si tutor, vel curat. interven.* Et in tali casu possessor, sive is, qui rem Ecclesiæ male alienatam recepit, compelli potest ad rem ejusmodi cum omnibus fructibus inde perceptis restituendam; per textum in. cit. c. *Si quis presbyterorum.* 6. § fin. h. t. ibi: « Ut cum fructibus possint alienata reposcere. » Siquidem rem Ecclesiæ indebite alienatam scienter recipiens, non facit fructus suos: sed tenetur eos restituere, etiam « cum accessionibus, » seu melioramentis, I. *Jubemus.* loc. 2. § *Sane, c. de Sacrosanct. Eccles.* Abbas, d. c. *Si quis presbyterorum.* n. 1 et 6, h. t.; Pirhing, eod. n. 70. Si tamen quis bona fide emisisset rem Ecclesiæ, tunc is contra prælatum male alienantem haberet actionem de suo interesse, pretioque recuperando: nisi forsitan ex fructibus interim perceptis ipsi fuisset satisfactum, c. *Ad nostram.* 11. juncta Glossa, *¶. Sufficere.* h. t.

64. *Ecclesia rem suam recuperante per unam actionem, cessat altera.* — His tamen adde, quod si Ecclesia obtinendo contra unum, v. g. contra possessorem rem suam recuperet, tunc cesset actio contra alterum, puta contra prælatum male alienantem: quia bona fides non patitur ut bis idem exigatur, I. *Bona fides.* ff. de *Reg. Jur.* Si vero Ecclesia convenisset unum, sed frustra, per hoc non fieret ipsi præjudicium, quominus postea possit convenire alterum, seu actionem contra ipsum instituere: sola enim solutio imponit ipsi silentium, I. I. § *Si apud duos.* ff. de *Deposti.* Glossa, cit. c. *Si quis presbyterorum.* *¶. Alienata.* h. t. et alia Glossa, can. *Monemus.* 12. q. 2. *¶. Reddere.*

65. *Quæ sint pœnæ male alienantium bona ecclesiarum? Prima harum est nullitas alienationis, atque obligatio restituendi male alienata.* — Quæritur IV. Quæ sint pœnæ male alienantium bona immobilia, vel pretiosa ecclesiarum? Resp. I. Prohibitio alienandi hujusmodi bona ecclesiarum est antiquissima, etiam a tempore Apostolorum, arg. can. *Apostolicos.* 12. q. 2. estque jam dictum supra n. 5. Unde non mirum, quod successive plures pœnæ in transgressores statutæ fuerint: eo quod per arbitrarias et indiscretas tales alienationes plurimum lædantur, ac depauperentur Ecclesiæ, et successu temporis fiant impotentes ad fabricæ, et ministrorum

congruam sustentationem, debitamque hospitalitatem observandam. Et prima quidem contravenientium pœna est, quod alienatio rerum ecclesiasticarum contra formam sacrorum canonum, et sine causa legitima attentata, ipso jure sit nulla et invalida, sicque rescindenda: simulque male alienans, vel alienata recipiens, teneatur Ecclesiam servare indemnem, seu res male receptas cum fructibus, atque accessionibus suis restituere, ut jam proxime dictum.

66. *Altera pœna est excommunicatio, quam incurrit tam alienator, quam is, in quem alienatio facta est, imo et huic subscribentes. Et quando hæc excommunicatio incurratur? — Resp. II. Insuper, si alienatio rei ecclesiasticæ contra sacros canones fiat, tam alienator, quam is, in quem alienatio facta est, imo et alienationi subscribentes, excommunicationem incurrunt: « nisi celeri restitutione (hoc est, antequam lædatur Ecclesia ex tali alienatione) sibi prospexerint. » Textus est in cit. c. *Si quis presbyterorum,* juncta Glossa, *¶. Celeri.* h. t. Idipsum jam antiquitus statutum fuerat in octava synodo universali, relata can. *Apostolicos.* 12. quæst. 2. et in can. *Non liceat.* et can. *de Rebus* ead. caus. 12. quæst. 2. cum similibus: estque hæc pœna excommunicationis innovata, ipsoque jure inflictæ in Extravag. *Ambitosæ.* h. t. inter commun.*

67. *Ab ea incurrenda excusat ignorantia juris, et facti.* — Excusatur tamen ab incurrenda hac censura alienans, vel male alienatum recipiens ex ignorantia juris, vel facti: « dum tamen eorum ignorantia non fuerit crassa, aut supina, » juxta textum notabilem in cap. II. de *Constitut.* in 6. Barbosa, in Extravag. *Ambitosæ,* n. 23. h. t. inter comm. Excusatur insuper ille, qui bona Ecclesiæ alienavit sine debitis solemnitatibus, si pœnitentia ductus, vel alia ratione promotus, alienationem revocavit ante realem, et pacificam traditionem rei ecclesiasticæ, cit. c. *Si quis presbyterorum,* 6. h. t.; Covarruvias, lib. II. *Variar. resolut.* cap. XVI. n. 7; Barbosa, ubi supra, n. 24. citans alios. Non enim res dicitur alienata, donec traditio facta fuerit, I. *Alienatum.* ff. de *Verb. signif.* Simulque in jure, ac præsertim in materia odiosa, verba cum effectu accipienda sunt, c. *Relatum.* 4. de *Cleric. non resident.* junctis concordantiis a Glossa, ibid. *¶. Cum effectu,* allegatis.

68. *Aliæ pœnæ in extravaganti, ambitiosæ, contentæ, referuntur.* — Resp. III. Insuper « alienanti bona ecclesiarum, monasterio-

rum, locorumque piorum quorumlibet inconsulto Romano Pontifice aut contra præsentis constitutionis (nempe Extravag. *Ambitosæ*) tenorem, si pontificali, vel abbatali præfulgeat dignitate, ingressus Ecclesiæ sit penitus interdictus. Et si per sex menses immediate sequentes, sub interdicto hujusmodi, animo (quod absit) perseveraverit indurato, lapsis mensibus eisdem a regimine, et administratione suæ Ecclesiæ, vel monasterii, cui præsidet, in spiritualibus, et temporalibus, sit eo ipso suspensus. Inferiores vero prælati, commendatarii, et aliarum ecclesiarum, rectores beneficia, vel administrationem quomodolibet obtinentes, prioratibus, præposituris, præpositatibus, dignitatibus, personatibus, administrationibus, officiiis, canonicatibus, præbendis, aliisque ecclesiasticis cum cura, vel sine cura sæcularibus, et regularibus beneficiis quorum res et bona alienarunt duntaxat, ipso facto privati existant illaque absque declaratione aliqua vacare censeantur: possintque per locorum ordinarios, vel alios, ad quos eorum collatio pertinet, personis idoneis (illis exceptis, quæ propterea private fuerint) libere de jure conferri; nisi alias dispositioni apostolicæ Sedis sint specialiter, aut generaliter reservata: nihilominus alienatæ res, et bona hujusmodi ad Ecclesias, monasteria, et loca pia, ad quæ ante alienationem hujusmodi pertinebant, libere revertantur. Ita his verbis decrevit Paulus Papa II, in cit. Extravag. *Ambitosæ,* h. t. inter communes.

69. *An rigor hujus extravagantis sit usu receptus? — Porro an rigor hujus Paulinæ Extravagantis ubique fuerit usu receptus, non est hujus loci investigare; sed pendet a particularibus locorum consuetudinibus, et usu hactenus continuato. Et quidem eam esse usu receptam, et ita præsumi, eo quod inserta sit corpori Juris, sicque Jus commune facere censeatur; tenent complures doctores, ac Rota in una Brixien. locationis. 5. decembr. 1594, coram Penia, prout videre est apud Barbosam, part. III. *Offic. et potest. episc.* allegat. 95, n. 49. Alii vero asserunt eam esse quidem usu receptam quoad utilitatem contractus, non vero quoad pœnas excommunicationis, aliasque extrinsecas: prout refert idem Barbosa, cit. n. 49. et in *Collectan.* ad Extravag. *Ambitosæ,* n. 3. h. t. inter commun. Adde dicta superius n. 32. (ADNOTATIO XX.)*